

Институттун түзүлүш тарыхы

Кыргызстанда математика боюнча систематикалык изилдоолор 1940 - жылдагы профессор Г.А. Сухомлинов жетектеген семинардан башталган. Бул семинарды 1949-1965-жылдары профессор Я.В.Быков (1960-жылы Республикалык илимдер академиясынын корреспондент-мүчөсү болуп шайланган) жетектеген, ал эми жалпы республикалык даражага которулгон ушул эле семинарды 1966-жылдан баштап Республикалык илимдер академиясынын академиги (1979) М.И.Иманалиев жетектеп, семинарды Институтта откоро баштаган.

1955-жылы Кыргыз ССР илимдер академиясынын Президиумунун астында, түзүмүндө андагы илимдин кандидаты Я.В.Быков жана М.И.Иманалиев болгон, физика, математика жана механика Болуму ачылган. 1960-жылы бул Болум физика, математика жана механика Институту болуп кайра түзүлгөн.

1962-жылы бул Институт физика жана математика Институту болуп атала баштаган, ал эми 1984-жылы бул Институттун математикалык лабораторияларынын негизинде математика Институту түзүлгөн. 2008-жылы Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын теориялык жана колдонмо математика Институту болуп атын озгорткон. 2017-жылдын 11-майында Институт кайра Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын математика Институту болуп озгорду.

Жетекчилер

- 1984-2016-жылдары академик М.И.Иманалиев Институтту жетектеген.
- 2016-жылдын баштап Институттун жетекчиси - академик А.А.Беркубаев.

Институттун ишмердиги

Институт математика жана математика колдонулуучу илимдин тармактары боюнча фундаменталдык (теориялык) жана прикладдык изилдоолордун жүргүзөт. Илимий кызматкерлердин квалификациясы, изилдоо пландарынын актуалдуулугу жана ошол ара байланышы Институттун инновациялык ишмердигине мүмкүндүк берет. Бул ишмердик математикалык усулдарды колдонууга байланышкан дүйнөлүк математика илимин өнүктүрүүгө жана Кыргызстандын актуалдуу көйгөйлөрүн чечүүгө багытталган. Институттун ишмердиги илимий изилдоолордун томонку негизги багыттары менен аныкталат:

- Бир калыптагы топологиялык мейкиндиктер жана алардын чагылдыруулары.
- Айырмалык, дифференциалдык жана интегро-дифференциалдык, булардын ичинде сингулярдык өзгөргөн, тендемелер менен жазылган динамикалык системалар.
- Интегралдык тендемелер, корректтүү эмес жана тескери маселелер.
- Экономикалык оптимизациялык маселелер.
- Илимий изилдоонун компьютерлештирүү жана объекттерди интерактивдик чагылдыруу.

Акыркы үч жылда Институт томонку илимий изилдоо долбоорлору менен иш жүргүздү: "Компьютердик моделдоо, асимптотикалык жана аналитикалык усулдарды динамикалык системалар, тескери жана оптимизациялык экономикалык маселелер теориясында жана жер титирөөнүн оперативдик прогноздоо үчүн геофизикалык маалыматтарды анализдоодо өнүктүрүү жана колдонуу" (2012-2014 - жылдар), "Компьютердик моделдоо, асимптотикалык, топологиялык жана аналитикалык усулдарды динамикалык системалардын турумдуулук, тескери маселелерди чыгаруу теориясында, экономикалык жана геофизикалык процесстерде өнүктүрүү жана колдонуу" (2015-2017 - жылдар).

Ошондой эле Институт томонку гранттар боюнча изилдоолордун аткарылды:

- "Табигый илимдер тармагында фундаменталдык изилдоолор" темасы боюнча Казакстан Республикасынын билим жана илим Министрлигинин гранты (2012-2014 - жылдар).
- "Алгебралык түзүлүштөрдүн алгоритмикалык жана теориялык -моделдик касиеттери" темасы боюнча Казакстан Республикасынын билим жана илим Министрлигинин гранты (2015-2017 - жылдар).
- "Мамлекеттик тилди компьютеризациялоо" инновациялык долбоору (долбоордун биринчи этабы 2013-ж. КР УИАнын Президиуму тарабынан колдоого алынган, акыркы үч жылда долбоор Институттун өзүнүн ресурстары менен аткарылды).

Бул долбоордун алкагында убактылуу чыгармачыл жамаат тарабынан дүйнодо биринчи болуп тилдин коз карандысыз (ортомчу тилсиз) компьютердик корсотулүшүн түзүү маселеси коюлган. Бул максатта тил түшүнүктөрүнүн математикалык моделдери иштелип чыккан жана мамлекеттик тилге ушундай киришүү ишке ашырылган. Кыргыз тили боюнча дүйнолук аналогу жок электрондук комплекстик экзамен түзүлгөн, мында ар кандай тапшырмалар туш келди куралат жана создү эле кийирүү эмес, аракет да талап кылынат (экзамен Кыргызстандын окуу жайларында колдонулат).

Ж.Баласагын атындагы КУУнин математика, информатика жана кибернетика факультети менен биргеликте Институтта "Колдонмо математика жана информатика" кафедрасы түзүлдү. Математика, информатика жана кибернетика факультетинин студенттери Институттун лабораторияларында ондүрүштүк практикадан отушот, курстук, дипломдук жана магистрдык иштерди аткарышат.

Ж.Баласагын атындагы КУУ менен биргеликте түзүлгөн Институттагы диссертациялык кенеште акыркы үч жылда 21 кандидаттык, 5 доктордук диссертациялар корголгон жана КРнын ЖАК-сы тарабынан бекитилген. 2016-жылы 3 кандидаттык жана 4 доктордук диссертациялар корголгон.

Бул Кыргызстандын илимий мекемелери жана ЖОЖдору үчүн Институттун жогорку квалификациялуу кадрларды даярдоо боюнча интенсивдүү ишин далилдейт.

Институттун кызматкерлери учурдагы математиканы онүтүрүүнүн актуалдуу багыттары боюнча бир катар атайын курстарды даярдашты жана окуу процесстерине кийиришти, математика менен информатиканын ар кандай болукторун боюнча бир катар окуу китептерин жана окуу куралдарын кыргыз жана орус тилдеринде жазышты.